JAMIYAT VA DAVLATNING O‘ZARO MAS’ULIYATI: O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASIDAGI ASOSIY TAMOYILLAR

Xabibullayeva Mashhura Jasurbek qizi
Urganch RANCH texnologiya universiteti
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mustahkamlangan jamiyat va davlatning o‘zaro mas’uliyati tamoyillari tahlil etiladi. Tadqiqot mobaynida xalq hokimiyatchiligi, qonun ustuvorligi, inson huquqlari kafolati, demokratiya, xavfsizlik va jamoat tartibini ta’minlash kabi konstitutsiyaviy tamoyillarning mazmun-mohiyati yoritiladi. Shuni ta’kidlash joizki, demokratik jamiyatning barqaror rivojlanishi ko‘p jihatdan davlat boshqaruvi va fuqarolar o‘rtasida aniq belgilangan huquqiy mas’uliyatga bog‘liq. Maqolada shuningdek 2023-yilda yangilangan Konstitutsiyada ushbu tamoyillarning kuchaytirilib mustahkamlanishi muammosi ham ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: jamiyat, davlat, Konstitutsiya, o‘zaro mas’uliyat, huquqiy davlat, fuqarolik jamiyati, demokratiya.

Abstract. This article analyses the principles of mutual responsibility between society and the state as enshrined in the Constitution of the Republic of Uzbekistan. During the study, the essence of such constitutional principles as popular sovereignty, rule of law, guarantee of human rights, democracy, security and maintenance of public order are examined. It should be noted that stable development of a democratic society largely depends on clearly defined legal responsibility between state governance and citizens. The article also addresses the ***reinforcement of these principles in the updated Constitution of 2026.***

Keywords: society, state, Constitution, mutual responsibility, rule of law, civil society, democracy.

Аннотация. В данной статье анализируются принципы взаимной ответственности общества и государства, закреплённые в Конституции

Республики Узбекистан. В ходе исследования раскрывается содержание таких конституционных принципов, как народовластие, верховенство закона, гарантии прав человека, демократия, обеспечение безопасности и общественного порядка. Следует отметить, что стабильное развитие демократического общества во многом определяется чётко установленной правовой ответственностью между государственным управлением и гражданами. В статье также рассматривается усиление данных принципов в обновлённой Конституции 2023 года.

Ключевые слова: общество, государство, Конституция, взаимная ответственность, правовое государство, гражданское общество, демократия.

KIRISH

Har bir demokratik jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun davlat va fuqarolar o‘rtasida o‘zaro mas’uliyatning aniq belgilangan bo‘lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu mas’uliyatning huquqiy asoslari, avvalo, mamlakat Konstitutsiyasida o‘z ifodasini topadi.[1] Konstitutsiya jamiyatning siyosiy, ijtimoiy va huquqiy hayotini tartibga soluvchi bosh hujjat sifatida davlatning fuqarolar oldidagi majburiyatlarini hamda fuqarolarning davlat oldidagi burchlarini belgilab beradi.

O‘zbekiston Respublikasida konstitutsiyaviy islohotlar jarayonida jamiyat va davlat o‘rtasidagi munosabatlarni yanada takomillashtirish, inson huquqlarini ustuvor qadriyat sifatida e’tirof etish, shuningdek, davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish masalalariga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu nuqtai nazardan, jamiyat va davlatning o‘zaro mas’uliyati konstitutsiyaviy tamoyillar darajasida belgilanishi nafaqat huquqiy barqarorlikni ta’minlaydi, balki demokratik institutlarning rivoji, fuqarolarning siyosiy faolligi va davlat boshqaruvi tizimining samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Maqolaning maqsadi - O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida (2023-yil tahriri) mustahkamlangan jamiyat va davlat o‘rtasidagi o‘zaro mas’uliyat tamoyillarini ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil etishdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI VA METODOLOGIYA

Tadqiqotda qiyosiy-huquqiy tahlil, mantiqiy umumlashtirish va tizimli yondashuv usullaridan foydalanilgan. Manba sifatida O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil tahriri), tegishli ilmiy adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlar asos qilib olingan. [2] Shu bilan birga, “Inson – jamiyat – davlat” konsepsiyasini yoritishda Sh.M.Mirziyoyevning asarlaridan ham foydalanildi. [3]

TAHLIL VA MUHOKAMA

Davlatning jamiyat oldidagi mas’uliyati. Jamiyat va davlatning o‘zaro mas’uliyati O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida asosiy demokratik tamoyil sifatida mustahkamlangan. Konstitutsiya davlatning boshqaruv tizimini, fuqarolarning huquq va erkinliklarini, shuningdek jamiyatning davlat oldidagi burchlarini belgilovchi oliy huquqiy hujjat hisoblanadi. Undagi tamoyillar mamlakatda barqarorlikni ta’minlash, fuqarolarning farovon hayot kechirishi va davlatning adolatli boshqaruvi yo‘lga qo‘yilishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Avvalo, Konstitutsiyada davlatning jamiyat oldidagi asosiy mas’uliyati sifatida insonning huquqlari va erkinliklarini ta’minlash, fuqarolarning qonuniy manfaatlarini himoya qilish, ularning xavfsiz hayotini kafolatlash belgilangan. Davlatimiz "Inson – jamiyat – davlat" tamoyili asosida faoliyat yuritib, har bir fuqaroning qadr-qimmati oliy qadriyat sifatida e’tirof etilishini ta’minlaydi. Shu sababli ijtimoiy himoya, sog‘liqni saqlash, ta’lim tizimini rivojlantirish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash kabi sohalarda davlat zimmasiga katta mas’uliyat yuklatiladi.

Jamiyatning davlat oldidagi mas’uliyati. Jamiyatning davlat oldidagi mas’uliyati ham Konstitutsiyada aniq belgilangan. Fuqarolar davlat qonunlariga rioya qilish, jamoat tartibini saqlash, mamlakat taraqqiyotiga hissa qo‘shish,

O‘zbekistonning mustaqilligi va hududiy yaxlitligini asrash kabi burchlarga egadirlar. Fuqarolarning faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo‘lishi, demokratik islohotlarda ishtirok etishi ham jamiyatning davlat oldidagi eng muhim mas’uliyatlaridan biridir.

Konstitutsiyaviy tamoyillar tizimi. Konstitutsiyaning asosiy tamoyillari — xalq hokimiyatchiligi, qonun ustuvorligi, davlat hokimiyatining bo‘linishi, inson huquqlarining kafolati, demokratiya va adolat — jamiyat va davlat o‘rtasidagi munosabatlarni uyg‘unlashtiradi. [4] Xalq hokimiyatchiligi tamoyiliga ko‘ra, davlat organlari xalqning irodasiga asoslangan holda faoliyat yuritadi. Qonun ustuvorligi esa jamiyatning barcha a’zolari va davlat institutlari uchun yagona adolatli tartibni belgilab beradi.

Demokratiya tamoyili. Demokratiya tamoyili davlat va jamiyatning o‘zaro mas’uliyatida muhim ahamiyatga ega. Konstitutsiyada jamiyat a’zolarining davlat boshqaruviga ta’sir o‘tkazish huquqi kafolatlangan.[5] Bu, xususan, saylovlar orqali vakillarni tanlash, davlat siyosatini belgilashda ishtirok etish va boshqa demokratik jarayonlarda qatnashishni o‘z ichiga oladi. Demokratik boshqaruv davlatning xalq irodasi asosida faoliyat yuritishini, jamiyat esa o‘z ehtiyojlarini va manfaatlarini ifoda etishda erkin bo‘lishini ta’minlaydi.

Xavfsizlik va jamoat tartibini ta’minlash tamoyili. Xavfsizlik va tartibni saqlash davlatning muhim majburiyatlaridan biri hisoblanadi. Ushbu tamoyil jamiyatni ichki va tashqi tahdidlardan himoya qilishni nazarda tutadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 153-moddasiga ko‘ra, davlat o‘z xavfsizligini ta’minlash uchun yetarli darajada qurolli kuchlarga ega bo‘lishi lozim. [6] Bunda “yetarli darajada” tushunchasi milliy mudofaani kuchaytirish bilan birga, ortiqcha harbiylashtirishning oldini olishni ham nazarda tutadi.

Xavfsizlik va tartibni saqlash faqat harbiy soha bilan cheklanmaydi. Ichki ishlar organlari, milliy gvardiya va prokuratura kabi huquqni muhofaza qiluvchi tizimlar ham konstitutsiyaviy asosga ega. Ularning vazifalari quyidagilardan

iborat: jinoyatchilikka qarshi kurashish, jamoat joylarida tartibni nazorat qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, qonunlarning to‘g‘ri qo‘llanilishini ta’minlash.

Yangi Konstitutsiyada xavfsizlik faqat jismoniy himoya sifatida emas, balki insonning shaxsiy daxlsizligi, huquqiy kafolatlari, adolatli sud himoyasiga bo‘lgan huquqlari orqali ham ta’minlanadi. [7] Shaxsning sha’ni va qadr-qimmati davlat tomonidan oliy qadriyat sifatida e’tirof etiladi, bu esa xavfsizlikning yanada keng talqinini yaratadi. Jamoat tartibini mustahkamlashda profilaktika, ma’rifat va ta’lim ishlari ham muhim ahamiyatga ega. Yoshlarning huquqiy savodxonligini oshirish, ular ongida qonunlarga hurmat ruhini shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. [8]

XULOSA

Yuqorida bayon etilganlar asosida quyidagi xulosalarni shakllantirish mumkin. Birinchidan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil tahriri) davlat va jamiyatning o‘zaro mas’uliyatini qonuniy jihatdan mustahkamlovchi asosiy huquqiy hujjat hisoblanadi. Ikkinchidan, xavfsizlik va jamoat tartibini ta’minlashga doir normalarning konstitutsiyaviy darajada belgilanishi tinchlik, osoyishtalik, barqarorlik va taraqqiyotning asosiy kafolatidir. Uchinchidan, mudofaa va xavfsizlikka oid moddalar Qurolli Kuchlarning vazifalari, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning majburiyatlari hamda fuqarolarning huquq va burchlarini aniq belgilab, davlat boshqaruvi va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro mas’uliyatni mustahkamlaydi. Shunday qilib, xavfsizlik va tartibni ta’minlash davlatning majburiyati, jamiyatning esa umumiy burchidir. Ushbu uyg‘unlik yangi O‘zbekistonni rivojlangan, osoyishta va mustahkam demokratik davlat sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil tahriri). – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2023. – 88 b.

2. Huquqshunoslik asoslari: darslik. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2019. – 312 b.

3. Mirziyoyev Sh.M. Inson qadri, uning huquq va erkinliklari, qonuniy manfaatlari uchun. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022. – 392 b.

4. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 13-modda.

5. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 36-modda.

6. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 153-modda.

7. Xalqaro huquq va xavfsizlikka doir normativ hujjatlar to‘plami. – Toshkent, 2021.

8. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi materiallari. – Toshkent, 2020.